

NAUČNO TUMAČENJE KUR'ANA – ODRŽIV PODUHVAT?

Dr. Mustansir MIR

Sažetak

Jedan broj modernih muslimanskih autora smatra da Kur'ân sadrži informaciju ili znanje naučne naravi. Sukladno tome, potvrđivali su održivost takozvanog *tafsir 'ilmī-ja*, ili naučnog tumačenja Kur'âna. Ova studija predstavlja i analizira mnoge primjere/argumente za i protiv *tafsir 'imī-ja*. Glavni zaključak do kojeg se došlo glasi: Dok su zasad argumenti za takav *tafsir* uglavnom slabi, pouzdan *tafsir 'ilmī* može se pojaviti samo ukoliko je autentično ukotvljen u širu islamsku tradiciju.

Ključne riječi: Naučno tumačenje Kur'âna, *tafsir*, povijest naučnog *tafsira*, al-Ġazâli, as-Suyûtî, ar-Râzi, nauka i religija, objava.

Uvod

Gledano povijesno, može se kazati da je dobro utemeljeno nekoliko pristupa na području *tafsira*. *Tafsir riwaʿi* uzima prenesena predanja (*riwāyah*) kao svoju glavnu nit, *tafsir kalāmī* usredsređuje se na teološka pitanja, *tafsir fiqhī* bavi se pravnim stvarima, *tafsir nahwī* raspravlja gramatička pitanja, *tafsir adabī* tretira teme jezika i stila. Ali, dok se neki pravci u klasičnoj islamskoj tradiciji mogu označiti naučnim ili *ʿilmī*, te dok se Abū Ḥamid al-Ġazālī (umro 1111.), Faḥruddīn ar-Rāzī (um. 1209.) i Ġalāluddīn as-Suyūṭī (um. 1505.) - mogu navesti kao podržavatelji ideje naučne egzegeze Kurʿāna, *tafsir ʿilmī* očito nije povijesno dobro utemeljeno područje. Tek u modernim vremenima učinjen je relativno održiv napor da se zasnue *tafsir ʿilmī* kao nezavisna disciplina, ravna drugim tipovima *tafsira*. Pojavila se bujica radova u različitim jezicima i nastavlja se pojavljivati, koja pokušava dokazati da Kurʿān sadrži informacije ili znanje naučne naravi - “naučne” u onom smislu u kojem se ta riječ koristi primarno u domenu prirodnih nauka. Ovi radovi kreću se od općenitih tvrdnji o naravi i području *tafsir ʿilmī-ja*, do tretmana pojedinačnih naučnih predmeta u svjetlu Kurʿāna.

Argumenti za naučnu egzegezu Kurʿāna

Povijesno odsustvo dobro definiranog područja *tafsir ʿilmī-ja* čini se da bi bacilo sumnju na ovaj poduhvat koji takav *tafsir* predstavlja, zato što takvom *tafsiru*, pomislilo bi se, nedostaje potvrda tradicije. Ali, ovom se podozrenju može uputiti četverovrstan odgovor:

- Kako je spomenuto naprijed, *tafsir ʿilmī* nije posve nepotvrđena stvar u klasičnom razdoblju islama.
- Znanje se razvija kao odgovor na stvarne i konkretne potrebe. Na primjer, *tafsir kalāmī* javio se da udovolji potrebi hvatanja ukoštac sa ozbiljnim teološkim pitanjima. Danas se čini da vladavina nauke i naučnog pogleda na svijet ohrabruje, štaviše čini neophodnim, gajenje *tafsir ʿilmī-ja*.
- Kurʿān sebe naziva knjigom upute (*hudā*), i može se slobodno tvrditi da fraza “*Kurʿān kao uputa - hudā*” prikladno opisuje esencijalni karakter islamske svete knjige. Ograničiti doseg kurʿānskog *hudā* na samo neke vidove upute bilo bi proizvoljno, mnogo razboritiji pogled je da Kurʿān sadrži *hudā* svih vidova, ne isključujući ni naučni *hudā*. Navodno, uzeti Kurʿān kao izvor, na primjer, pravnoga znanja predstavlja tek jedno od nekoliko mogućih razumijevanja Kurʿāna, te i naučna egzegeza može predstavljati jedno moguće i jednako validno razumijevanje.
- U jednome broju ajeta/stavaka, Kurʿān skreće pažnju na raznolikost prirodnih fenomena. Kurʿān upućuje na red, ravnomjerje i ustrojstvo koje karakterizira univerzum, na skladni odnos među različitim područjima prirode, kao i na opću predvidljivost fizikalnih/prirodnih fenomena svijeta (*al-Furqān*, 2; *ar-Raḥmān*, 5 – 7; *al-Mulk*, 3). Ponekada Kurʿān nudi specifične pojedinosti, kao kad ukazuje na različite stupnjeve kroz koje zametak/fetus prolazi (*al-Ḥaḡḡ*, 5; *al-Muʿminūn*,

12-14; *al-Ġāfir*, 67.). Slično tome, kurʿanski koncept *zawġān* (Yā Sīn, 36. i drugdje) ukazuje na princip komplementarnosti (dopunjavanja) suprotnosti koja se javlja obilježavajući glavninu egzistencije/postojanja. Ovi mnogi primjeri u *Kurʿānu* koji, u vezi sa ovom našim temom, uključuju kako pojedinačne tako i opće tvrdnje, sugeriraju to da Kurʿān ostavlja široko otvorenu mogućnost naučne egzegeze.

Razlozi kao što su ovi idu u prilog naučnoj egzezi Kurʿāna i čine je prihvatljivom. Ono što su al-Ġazālī i drugi u klasičnom razdoblju pokušali na malom području, u modernim je vremenima poduzeto na širokom području. Na primjer, egipatski učenjak Ṭanṭāwī Ġawharī (um. 1940.), u svom višesvezačnom komentaru Kurʿāna, tvrdi da se za sva naučna otkrića može pokazati da su spomenuta u islamskoj svetoj knjizi. Nedavno je francuski hirurrg Maurice Bucaille (Moris Bikaj), konvertit u islam, postigao silnu slavu sa svojim bestselerom, knjigom *The Bible, the Qurʿān and Science (Biblija, Kurʿān i nauka)*, smatrajući da Kurʿān, za razliku od Biblije, sadrži naučno besprijekorno znanje. Ne samo da su pojedinačni naučnici/učenjaci, već su i velike organizacije, čak i vlade, pokazale interes u proučavanju Kurʿāna kao knjige koja sadrži naučnu informaciju i uvid.

Tako su u nekoliko muslimanskih zemalja održane posebne konferencije i seminari o Kurʿānu i nauci, na kojima su podneseni radovi koji se bave različitim aspektima naučnog tumačenja Kurʿāna. Glavni zaključak do kojeg se došlo na tim skupovima, a također i u muslimanskoj literaturi o ovom predmetu, glasi: Postoji cjeloviti sklad između nauke i Kurʿāna.

Argumenti protiv naučne egzegeze Kurʿāna

Uobičajeni argument protiv *tafsir ʿilmī-ja* jeste da Kurʿān nije namijenjen da bude naučna knjiga. Pozivajući se na Abū Ishāq aš-Šāṭibijevu (um. 1388) kritiku *tafsir ʿilmī-ja*, Muḥammad Ḥusayn aḍ-Ḍahabī napominje da Kurʿān nije objavljen da služi kao zbornik medicine, astronomije, geometrije, hemije ili nekromantije, već kao knjiga upute koja će izvesti čovječanstvo iz tmine na svjetlo. Kurʿānska tvrdnja koja je često navođena u podršku *tafsir ʿilmī-ja* je u suri *al-Anʿām*, VI:38: *فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ* - *mā farraṭnā fi l-kitābi min šayʿin* - “A u Knjizi Mi ništa nismo zanemarili”. Riječ *farraṭa* u ovom stavku doslovno znači “zanemariti”, “previdjeti”, “ostaviti van računa”. Ali, aḍ-Ḍahabī kaže da se ovaj ajet ne smije protumačiti u značenju da Kurʿān sadrži detalje/pojedinosti svih vidova znanja (*annabū ḥawā kulla l-ʿulūmi ġumlatan wa tafōilan*), već samo da sadrži opće principe (*uṣūl ʿammaḥ - أُصُولٌ عَامَّةٌ*) svih onih stvari koje ljudska bića moraju poznavati i djelovati da bi dostigli fizičko i duhovno savršenstvo. Aḍ-Ḍahabī dodaje da ovaj stavak (*al-Anʿām*, 38.) ostavlja ljudskim bićima otvorena vrata da razmišljaju i objašnjavaju, do mjere koja je moguća u nekom vremenu, pojedinosti različitih disciplina znanja. Što se tiče kurʿanskih stavaka koji se bave prirodnim i egzistencijalnim fenomenima, njihova je svrha da vježbaju i izoštre ljudske intelektualne i percepcijske sposobnosti izvođenja korisnih moralnih pouka iz tih fenomena.

لَا يُرَادُ مِنْهُ إِلَّا رِيَاضَةٌ وَجَدَانِيَّةُ النَّاسِ وَتَوْجِيهُ عَامَّتِهِمْ وَخَاصَّتِهِمْ إِلَى مَكَانِ الْعِبْرَةِ ... وَ الْعِبْرَةُ وَ لَفَتْهُمْ إِلَى آيَاتِ فَذْرَةِ اللَّهِ وَ دَلَائِلِ وَحْدَانِيَّتِهِ

Pojam *tafsir 'ilmi-ja* također je ranjiv na temelju toga da je nauka promjenljiva, te da je Kur'an pogrešno tumačiti u svjetlu nauke, jer ne samo da naučna otkrića, već i naučne paradigme, izlaze iz mode. Pregled literature koja podržava *tafsir 'ilmi* pokazaće kako ona diskretno izbjegava navođenje naučnih otkrića, onih otprije stotinu godina, koja bi se mogla navesti u svrhu pojašnjenja nekih stavaka, ali danas su postala zastarjela. To čovjeka stavlja pred pitanje da li će se i današnja naučna otkrića navoditi u naučnom tumačenju Kur'ana nakon stotinu godina.

Također, ni stvarni komentar Kur'ana koji je urađen u ime *tafsir 'ilmi-ja* ne ulijeva mnogo pouzdanja. Na prvom mjestu, tvrdnje o oblasti *tafsir 'ilmi-ja* su itekako velike. Pogled na sadržaj tema u Afzalur Rahmanovoj knjizi *Qur'anic Sciences* pokazuje da se, prema ovom autoru, Kur'an bavi svim glavnim prirodnim i društvenim naukama koje su uključene u tipični današnji univerzitetski program: astronomija, fizika, hemija, botanika, zoologija, geologija, geografija, antropologija, sociologija, ekonomija, psihologija. Na primjer, Afzalur Rahman sugerira da su ajeti kao što su 1 – 3. iz sure *al-Insirah* mogli doprinijeti zasnivanju "hirurške medicine i proučavanja anatomije u ranoj etapi islamske civilizacije," a da je stavak poput onog 22. iz sure Qāf (L) "mogao inicirati istraživanje u nauci oftalmologije među muslimanskim naučnicima."

Na drugom mjestu, tumačenje takozvanih "naučnih" stavaka ostavlja mnogo toga za poželjeti. Jedan od najčešće navođenih stavaka u podršku *tafsir 'ilmi-ija* jeste u suri *al-Anbiyā*, XXI:30:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

„Zar ne vide oni koji ne vjeruju da su nebesa i Zemlja bili jedna cjelina, pa smo ih Mi rastavili?“

Ovaj stavak se uzima za dokazivanje da je Kur'an već predvidio teoriju Velikog Praska. Međutim, kontekst ovog stavka teško da može dopustiti takvo tumačenje. Kako Amīn Aḥsan Iṣlāḥī kaže u svome komentaru Kur'ana, ovaj stavak u nizu onih stavaka koji mu prethode i koji ga slijede, pribavlja dokaz za monoteizam i proživljenje. Prema Iṣlāḥiju, ovaj stavak skreće pažnju na činjenicu, koju su arablanski primaoci Kur'ana vidjeli na običan način, da su čak nebesa i Zemlja zatvoreni – u smislu da kiša ne pada s nebesa i da vegetacija ne raste sa tla – a onda se vidi, najednom, nebesa se otvaraju i šalju dolje pramenja kiše, dok zemlja, dotad zamrla, oživljava posredstvom kišnice i rađa svoje obilje vegetacije. Cijela pojava sačinjava snažan dokaz mogućnosti Budućeg Svijeta: to što je do jučer bilo mrtvo, danas postaje živo. Nadalje, saradnja između neba i Zemlje da podare život u formi vegetacije jeste dokaz da jedan te isti Bog vlada nebesima i Zemljom.

Na trećem mjestu, treba se sjetiti da su, također, i u drugim religijama naučnici pokušali da pokažu sklad između svetih knjiga i nauke, posebno u kršćanstvu. Kršćanski su autori dali veliki broj djela u kojima pokušavaju poka-

zati da moderna nauka opravdava Bibliju do posljednjeg detalja. Nije neočekivano da su kršćanski autori kritikovali pokušaje muslimanskih autora da dokažu navodnu saglasnost Kur'ana sa naukom. Tako, William Campbell, u svome djelu *The Qur'an and the Bible in the Light of History and Science*, veoma različito tumači podatke koje je prezentirao Maurice Bucaille, i dolazi do zaključaka koji podupiru Bibliju i bacaju sumnju na istinitost Kur'ana. Bilo bi zanimljivo provesti komparativno proučavanje metoda koje su koristili kršćanski i muslimanski autori da prisile naučne podatke da budu u službi njihovih religija. Međutim, barem mogućnost takvih različitih tumačenja istih podataka pobuđuje pitanja o validnosti napora da se uskladi sveta knjiga i nauka.

Upadljiva činjenica o *tafsir 'ilmi-ju* jeste i ta da mnogim njegovim zagovornicima nedostaju prave kvalifikacije proučavatelja Kur'ana. Zapravo, oni se obično i ne izvinjavaju za ovaj "nedostatak", čini se da misle da su dvije najvažnije kvalifikacije za proizvođenje takvog *tafsira* posjedovanje nekog znanja o naučnim otkrićima i sposobnost da se, na neki način, ta okrića povežu sa nekim tekstom Kur'ana – ili bolje reći da se "izvedu" iz njega. Jedna druga važna činjenica o *tafsir 'ilmi-ju* jeste da se takvo komentiranje Kur'ana često promovira pod službenim patronatom. Obje ove stvari objelodanjuju se na konferencijama i seminarima koje sponzoriraju vlasti u muslimanskim zemljama. Na ovim susretima, kojima često predsjedavaju predvodnici država ili ministri za vjerska pitanja, podnose se "naučni" referati od strane birokrata i službenika koji bi, da im nije tih referata, proveli život posve neokaljan izobrazbom. Ovi događaji su nalik brzim povodnjima u pustinji; niti se pomalaju iz čvrste tradicije, niti doprinose izgradnji nove.

Analiza i komentar

Prethodno izneseno je pokazalo moje dvojenje o održivosti naučnog tumačenja Kur'ana. Međutim, usprkos mojim rezervama, ja ne smatram da je takva egzegeza u principu nemoguća. Tri su razloga zašto to kažem.

Kako je spomenuto naprijed, mnogi kur'anski stavci ukazuju na fenomene koji, čini se, imaju mogućnost za "naučno" tumačenje. Baš kao što će pravničko čitanje Kur'ana vjerovatno posvetiti više pažnje njegovim legislativnim stavcima i skrenuti pozornost na njihove implikacije, tako će se i od biologova čitanja Kur'ana očekivati da pokaže veći interes za dublje proučavanje stavaka koji govore, na primjer, o razvoju fetusa u maternici. Drugim riječima, pravnikov interes nije privilegiran više od biologovog interesa.

Sa lingvističkog motrišta, sasvim je moguće da neka riječ, fraza ili tvrdnja imaju više od jedne razine značenja, tako da jedna razina značenja može imati smisla za jedno slušateljstvo u jednom vremenu, a druga razina značenja bi, bez poništavanja prve, imala smisla za jedno drugo slušateljstvo u vremenima koja dolaze kasnije. Primjer za to je riječ *sabḥ* (*ploviti, plivati*) u jednom ajetu/stavku kakav je u suri *al-Anbiyā*, XXI: 33:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

۳۳

„I On je Taj Koji je stvorio noć i dan i Sunce i Mjesec, sve u svemiru plovi.“

Riječ (glagol) *yashabūn* (plivaju, plove) u ovom stavku zvučao je lijepo, i izazivao lijepo osjećanje kod Arabljana sedmoga stoljeća (po Isa a.s.) pri posmatranju prirodnih fenomena golim okom. Ova je riječ također i nama važna u svjetlu današnjih naučnih otkrića.

Sasvim je moguće da je sporna neodrživost *tafsīr 'ilmī-ja* posljedica ne toliko mnogo nutarnjih ograničenja ovoga projekta, već činjenice da do sada nije data nijedna pouzdana naučna egzegeza Kur'āna, premda tu ne postoji nijedan razlog zašto se takva egzegeza ne bi mogla dati u budućnosti. Nakon svega, trebalo je nekoliko stoljeća da i sufizam bude integriran u takozvani glavni tok islama. Kao i sufizam, moguće je da i *tafsīr 'ilmī* čeka na svoga al-Ġazālīja. Možda će se na kraju *tafsīr 'ilmī* u stvarnosti utemeljiti, te se oni koji pokušavaju dokazati njegovu neodrživost mogu naći u istom položaju kao i onaj ljekar u Voltairevoj priči *Zadig*, koji nije mogao izliječiti čir na oku jednoga junaka, ali koji je napisao knjigu da dokaže da se čir, koji se naposljetku iscijelio sam od sebe, ne bi smio tako iscjeljivati.

Želio bih dati nekoliko napomena na način zaključka.

- 1. Čini se da su dva motiva koji počivaju u odbrani *tafsīr 'ilmī-ja*. Prvi motiv, koji je po naravi negativan, može se opisati kao želja da se pokaže da nema sukoba između Kur'āna i naučnih otkrića. Drugi motiv, po naravi pozitivan, može se opisati kao želja da se dokaže to što se naziva kur'anskim *i'ğāz 'ilmī-jem* (“naučnom neoponašivošću Kur'āna”) – to jest, želja da se dokaže da će prisustvo provjerljivih naučnih informacija u Kur'ānu dokazati da je Kur'an Božija Riječ, jer takva je Knjiga mogla dospjeti samo iz Božanskog izvora. Naravno, na kraju ova dva motiva nalikuju dvjema stranama istog novčića. Želio bih kazati nekoliko riječi o svakoj strani.
- Projekt uspostavljanja suglasja (*muwāfaqah*) između Božije Riječi i naučnih otkrića je, po definiciji, odbranaški po svome karakteru. Muslimanski mislioci su prvi put bili uključeni u sličnu vježbu suglasja, u napor usklađivanja (*muwāfaqah*) tokom perioda dinastije 'Abbāsija, kad su osjetili da je neprirodno miriti grčko filozofsko mišljenje sa islamskom religijom. Poprište rasprave u to vrijeme bila je teologija, danas je to nauka, ali narav ovog napora u biti je ista. Izazov koji je moderna nauka u početku postavila pred kršćanstvo, sada je postavljen pred sve religije – pa i pred vrlo ideju same religije. Muslimani po prirodi osjećaju silu ovog izazova, bilo da shvataju, ili ne shvataju, pravu njegovu narav, a neki od njih misle da bi adekvatna odbrana islama bila da se pokaže da ne postoji sukob između Kur'āna i nauke, ili, idući korak naprijed, da Kur'an najavljuje/anticipira modernu nauku.
- Kad je posrijedi *i'ğāz 'ilmī*, bojim se smatrati pogreš-

nim pokušaje da se on (*i'ğāz 'ilmī*) utemelji načelno. Tema kur'anskog *i'ğāza* fascinirala je generacije muslimanskih učenjaka i dovela do nastanka mnogih djela, ali nisam siguran da je kur'anski izazov da oni koji sumnjaju u Božansko porijeklo Kur'āna moraju dati nešto slično Kur'ānu, a koji je bio upućen prvim slušateljima Kur'āna, nevjerničkim Arabljanima, te neuspjeh da to slušateljstvo da nešto slično Kur'ānu, zatvorio zauvijek poglavlje *i'ğāza*, te da tu nema potrebe da se to poglavlje iznova otvara u svakom potonjem vremenu. Mišljenje da će napredovanja učinjena u znanju tokom vremena potvrditi Kur'an nije u sukobu sa pozicijom do koje držimo u ovoj raspravi – naime, da se Kur'an ne može držati taocem promjenljive nauke.

- 2. Neobična je činjenica da glavni komentari Kur'āna, tokom ranih stoljeća koja su posvjedočila snažnu muslimansku naučnu aktivnost, općenito uzev, ne sadrže pozivanje na nauku, dok su danas, kad je muslimanska naučna aktivnost splasnula, mnogi muslimani navodno našli u nauci saveznika i branitelja vjere islama. Danas, glavni oslonac *tafsīr 'ilmī-ja* jeste moderna nauka koja je, bez obzira na njeno porijeklo i povijest njenoga razvoja, produkt zapadne civilizacije. Pitanje da li je nauka bez vrijednosti ili je vrijednostima bremenita/opterećena jeste važno. Postoje jaki razlozi vjerovati da je naučna kultura, kako po svojoj koncepciji tako i po svome bavljenju, nerazmrsivo spojena sa matricom civilizacije koja tu nauku proizvodi. Nauka nije apstraktan ili bezličan fenomen, ona je utemeljena na pretpostavkama izvedenim iz društvenog i kulturnog okvira, i ima svoj karakter, čud i identitet. Slutim da u svojoj sadašnjoj formi *tafsīr 'ilmī* nastoji da pokrsti zapadnu nauku u ime islama. Drugim riječima, takvom *tafsīru* nedostaje autentičnost porijekla. U ovom našem kontekstu, *autentičnost porijekla* se može definirati kao samoniklost/udomaćenost poriva, perspektive i strukture. Glavnina “naučne” egzegeze Kur'āna ne bi se samjerila sa ovom definicijom.
- 3. Bilo koji pogled na naučne podatke u Kur'ānu mora biti konzistentan sa nečijim pogledom na ostale podatke Kur'āna – historijske podatke, na primjer. Trideseto poglavlje Kur'āna, pod naslovom Bizantinci/Rimljani (*ar-Rūm*), daje veoma poznato predviđanje koje se obistinilo – naime, da će Bizantinci/Rimljani, kojima su Iranci nanijeli poraz, uskoro pobijediti Irance. Međutim, činjenica da Kur'an daje specifično predviđanje koje se obistinilo, ne znači nužno da Kur'an sadrži informacije o svim budućim događajima. Niko ne bi tvrdio da Kur'an ukazuje na invaziju Ṭāriqa ibn Ziyāda u Španiju 711. godine, na Šalāḥuddīnovu pobjedu nad Križarima kod Ḥartīna 1187. godine, ili na Iransku revoluciju 1979. godine. Nakon svega, ako Kur'an sadrži – da upotrijebimo popularnu frazu - *'ilmu l-awwalīn wa l-āḥirīn* (عِلْمُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ) ili “znanje prijašnjih i potonjih naraštaja” – to bi onda trebalo važiti i za historiju u ništa manjoj mjeri kako važi i za nauku. Ako se za Kur'an ne može tvrditi da je riznica svih događaja

koji će se bilo kada desiti u historijskom vremenu, ne može se tvrditi ni da je riznica svih naučnih izuma i otkrića do kojih će bilo kada doći.

- 4. Idući tragom naprijed istaknutog principa – naime, da naš pogled na takozvane naučne stavke u Kur’ānu mora biti u skladu sa našim pogledom na njegove nenaučne stavke – može se legitimno tvrditi da Kur’ān ohrabruje naučno proučavanje prirode. Premda nije knjiga historije kao takve, ipak se može reći da je Kur’ān ohrabrio proučavanje historije – a mogu se iznijeti i slični argumenti u pogledu prava i drugih predmeta. Kur’ān ne samo da izlaže zakon ili kazuje historijske anegdote, već također i nadahnjuje. On je nadahnuo ranije generacije islama vizijom i poletom, što je dovelo do tog da muslimani zasnuju posebnu intelektualnu tradiciju. U osnivanju te tradicije muslimani su, također, bili stimulirani svojom sredinom, koja je obuhvatala tadašnje dominantne tokove mišljenja i kretanje ideja. Ne smatram štetom da muslimani

danas primaju sličan podsticaj iz moderne intelektualne sredine, gdje nauka sačinjava jednu tako značajnu komponentu. Kur’ānski usklici da se razmišlja o široko rasprostranjenim Božijim znakovima, nisu izgubili na svojoj snazi. Treba se dopustiti da muslimani imaju potrebu da odgovore na poziv Kur’āna da refleksivno proučavaju prirodu. Ali, muslimani moraju biti sigurni da su adekvatno pripravljeni da odgovore na takav zahtjev. Ta pripravljenost uključuje dobru upućenost u dugotrajnu i bogatu muslimansku tradiciju znanja, naučiti da poštuju tu tradiciju i da rade iznutra te tradicije, e da bi tako otvorili nove horizonte obrazovanja i učenosti. Ukoliko projekt *tafsir ‘ilmi-ja* ne pruži dokaze o autentičnosti svoga porijekla, neće nikada biti istinski održiv u islamu.

Preveo s engleskog
Enes Karić

Summary

SCIENTIFIC ELUCIDATION OF THE QURAN - SUSTAINABLE ENDEAVOR?

Mustansir Mir

A number of contemporary Muslim authors is of the opinion that the Quran contains the information or the knowledge of scientific nature. Consequently they supported the idea of so called *tafsir ‘ilmiya*, or *scientific elucidation of the Quran*. This research presents and analyses a number of instances and arguments both in favor and against the *tafsir ‘ilmiya*. The main conclusion can be expressed in following: so far the arguments in favor of this *tafsir* are quite vague, however a reliable *tafsir ‘ilmi* may be considered and accepted as long as it is firmly anchored within a broader Islamic tradition.

Key words: scientific elucidation of the Quran, *tafsir*, the history of the scientific *tafsir*, al-Gazali, as-Suyuti, ar-Razi, science and religion, revelation.

الموجز

التفسير العلمي للقرآن – هل هو مشروع يكتب له البقاء؟

منتصر مير

يرى عدد من الكتاب المسلمين الحديثين أن القرآن يحتوي على معلومات أو معرفة ذات طبيعة علمية. ووفقا لذلك أكدوا إمكانية التفسير العلمي للقرآن. ويقدم هذا البحث بالعرض والتحليل الكثير من الأمثلة/الحجج المؤيدة والمعارضة للتفسير العلمي. وتقول النتيجة الرئيسية التي خرجوا بها: بما أن الحجج المؤيدة لمثل هذا التفسير ما زالت ضعيفة. فإن التفسير العلمي الموثوق يمكن أن يظهر فقط إذا كان راسخ الصحة في التراث الإسلامي العريض.

الكلمات الرئيسية: التفسير العلمي للقرآن الكريم. تاريخ التفسير العلمي. الغزالي. السيوطي. الرازي. العلم والدين. الوحي.